

RIVOJLANAYOTGAN MUNOSABATLAR: O‘ZBEKISTON VA OZARBAYJON O‘RTASIDAGI ALOQALARINING TARIXI VA HOZIRGI HOLATI

Donoboyev Bobur Rustam o‘g‘li

Ingliz tili fani o‘qituvchisi, Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro munosabatlar fakultetining Amaliy siyosatshunoslik yo‘nalishi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12192035>

Annotatsiya. Ushbu maqola O‘zbekiston va Ozarbayjon o‘rtasidagi tarixiy va zamonaviy munosabatlarni o‘rgangan holda, ularning umumiy ildizlari, hamkorlikning qizg‘in davrlari hamda ikki tomonlama aloqalarining hozirgi holatini ko‘rib chiqadi. Ularning munosabatlariga ta‘sir etuvchi omillar, jumladan, geosiyosiy mulohazalar, iqtisodiy manfaatlar va madaniy aloqalarni o‘rganadi.

Kalit so‘zlar: Buyuk Ipak yo‘li, Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH), Markaziy Osiyo, Kavkaz, Tog‘li Qorabog‘ mojarosi, savdo, sarmoya, qo‘shma korxonalar, energiya, transport, qishloq xo‘jaligi, Turkiy davlatlar tashkiloti, Madaniy almashinuv, ikki tomonlama munosabatlar, diplomatik tashriflar, shartnomalar, infratuzilma loyihalari.

DEVELOPING RELATIONS: HISTORY AND CURRENT STATE OF RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND AZERBAIJAN

Abstract. This article examines the historical and contemporary relations between Uzbekistan and Azerbaijan, examining their common roots, intense periods of cooperation, and the current state of bilateral relations. It explores the factors influencing their relationship, including geopolitical considerations, economic interests, and cultural ties.

Key words: Great Silk Road, Commonwealth of Independent States (CIS), Central Asia, Caucasus, Nagorno-Karabakh conflict, trade, investment, joint ventures, energy, transport, agriculture, Organization of Turkic States, Cultural exchange, bilateral relations, diplomatic visits, contracts, infrastructure projects.

РАЗВИВАЮЩИЕСЯ ОТНОШЕНИЯ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И АЗЕРБАЙДЖАНОМ

Аннотация. В данной статье рассматриваются исторические и современные отношения между Узбекистаном и Азербайджаном, рассматриваются их общие корни, интенсивные периоды сотрудничества, а также современное состояние двусторонних отношений. В нем исследуются факторы, влияющие на их отношения, включая геополитические соображения, экономические интересы и культурные связи.

Ключевые слова. Великий шелковый путь, Содружество Независимых Государств (СНГ), Центральная Азия, Кавказ, Нагорно-Карабахский конфликт, торговля, инвестиции, совместные предприятия, энергетика, транспорт, сельское хозяйство, Организация тюркских государств, Культурный обмен, двусторонние отношения, дипломатические визиты, контракты, инфраструктурные проекты.

Markaziy Osiyo va Kavkazda strategik jihatdan qulay o‘rin egallagan O‘zbekiston va Ozarbayjon o‘rtasida Buyuk Ipak yo‘lidan boshlangan boy tarixiy meros va madaniy qarindoshlik mavjud. Geografik jihatdan bir-biridan farqli bo‘lsa-da, ularning taqdirleri ko‘pincha Sovet Ittifoqi davridagi tajribalari va mustaqillik sari qilgan keyingi sayohatlari orqali o‘zaro bog‘langan.

Ularning ikki tomonlama munosabatlarining tabiati hamkorlik davrlari, ba'zida esa keskinlashuv jarayonlari bilan ajralib turdi va vaqt o'tishi bilan rivojlanib bordi. Tarixiy kontekstni tushunish ularning munosabatlarining hozirgi holatini va uning kelajak uchun salohiyatini baholash uchun juda muhimdir.

Birgalikdagi tarixiy va madaniy aloqalar.

Ikki o'lka o'rtasidagi munosabatlarning tarixi asrlarga borib taqaladi. O'zbek va Ozarbayjon xalqlarini yaqin milliy urf-odat va an'analar, umumiy til guruhi, madaniyat va din birlashtirib turadi. Uzoq yillar davomida har ikki davlat SSSR ittifoqdosh respublikalari edi. O'tgan asrning 30-yillarida ommaviy qatag'onlar davrida o'n minglab ozarbayjonlar o'zbek zaminidan panoh topdilar. Bugungi kunda O'zbekistonda 40 mingdan ortiq Ozarbayjonliklar hayotning ijtimoiy, iqtisodiy va boshqa sohalarida faol ishtirok etmoqda. Ozarbayjonlar 1966 yil apreldagi halokatli zilziladan keyin Toshkentni qayta qurishda faol ishtirok etdilar. Ikki tomonlama siyosiy munosabatlar-Ozarbayjon va O'zbekiston o'rtasida diplomatiya munosabatlari 1995-yil 2-oktabrda o'rnatilgan. 1996-yil o'rtalarida Ozarbayjon Respublikasining O'zbekiston Respublikasidagi elchixonasi, 1998-yil may oyida esa O'zbekiston Respublikaning Ozarbayjon Respublikasidagi elchixonasi o'z faoliyatini boshladi.

Ikki tomonlama munosabatlarni rivojlantirishda, ayniqsa, davlat rahbarlarining tashriflari muhim ahamiyatga ega. Shu o'rinda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning 1996 yil 26-27 may kunlari Ozarbayjonga qilgan birinchi rasmiy tashrifini alohida ta'kidlash lozim. O'zaro hamfikrlik va do'stlik muhitida o'tgan tashrif chog'ida ikki mamlakat o'rtasida 19 ta bitimdan iborat maxsus hujjatlar to'plami, jumladan, "Ozarbayjon Respublikasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasidagi Do'stlik va hamkorlik shartnomasi" imzolandi. Tashrif davomida O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov Boku Davlat Universitetidan faxriy doktori diplomi bilan taqdirlandi.

1996-yil 21-22-oktabr kunlari Ozarbayjon Prezidenti Haydar Aliyev Turkiy tilli davlatlar rahbarlarining IV forumida va atoqli davlat arbobi Amir Temur tavalludining 660 yilligiga bag'ishlangan yubiley marsimida ishtirok etish uchun Toshkentga tashrif buyurdi. Tashrif chog'ida Haydar Aliyev davlat rahbarlari forumida so'zga chiqdi. Turkiyzabon davlatlar rahbarlarining muntazam uchrashuvlari bu davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, madaniy-ma'naviy aloqalarni kengaytirish, ularning mustaqilligini mustahkamlashga xizmat qilishini ta'kidladi.¹ Bundan ko'rinib turibdiki, munosabatlar juda uzoq tarixga borib taqalgan.

Postsovet davri: muammolar va imkoniyatlar. Sovet Ittifoqi parchalanganidan so'ng O'zbekiston ham, Ozarbayjon ham mustaqil traektoriyaga kirishdi. Ularning davlat qurish yo'lidagi yo'llari turlicha bo'lsa-da, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) doirasida yaqin hamkorlikni rivojlantirishga intildi. Bu dastlabki davr diplomatik munosabatlarning o'rnatilishi, savdo-iqtisodiy hamkorlik to'g'risidagi bitimlar, madaniy almashinuv dasturlari bilan xarakterlanadi.

Geosiyosiy mulohazalar va mintaqaviy keskinliklar. O'zbekiston va Ozarbayjon munosabatlariga geosiyosiy omillar sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ularning Rossiya, Turkiya va Eronga yaqinligi ularning tashqi siyosatidagi ustuvorliklarini belgilab berdi, bu esa ko'pincha mintaqaviy

¹ <https://azculture.uz/uz/bizning-dostlik.php?link=iki-kardas-olke>

xavfsizlik va energetika sohasidagi hamkorlik bo'yicha turli qarashlarga olib keldi. Armaniston va Ozarbayjon o'rtasida Tog'li Qorabog'da davom etayotgan mojaro va O'zbekistonning Markaziy Osiyodagi mintaqaviy barqarorlikdan xavotirlanishi ularning munosabatlarini yanada murakkablashtirdi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot. O'zbekiston va Ozarbayjon geosiyosiy murakkabliklarga qaramay, iqtisodiy aloqalarni mustahkamlashga intildi. Bu turli sohalarda, jumladan, energetika, transport va qishloq xo'jaligida qo'shma korxonalarining rivojlanishida yaqqol namoyon bo'ldi. Ikki davlat Turkiy Davlatlar Tashkiloti kabi mintaqaviy iqtisodiy tashkilotlarda ham faol ishtirok etib, savdo va sarmoyaviy imkoniyatlarni ilgari surmoqda. Qolaversa, global inqiroz natijasida jahon iqtisodiyotini chulg'ab olgan salbiy tendentsiyalar va jarayonlar fonida O'zbekiston va Ozarbayjon iqtisodiyoti ijobiy ko'rsatkichlar bilan ajralib turadi. Bu esa, o'z navbatida, har ikki mamlakat tanlagan rivojlanish modellarining hayotiyliigi va samaradorligini tasdiqlaydi. Bu modellar yangi, ijtimoiy yo'naltirilgan iqtisodiyotni shakllantirish tamoyillarini aks ettiradi.

Madaniy almashinuv va odamlar o'rtasidagi aloqalar. Madaniy-ma'rifiy almashinuvlar xalqlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash va madaniy diplomatiyani rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'zbekiston va Ozarbayjon bu sohalarda uzoq yillik hamkorlik tarixiga ega. O'zbekistonda hozirda 40 mingga yaqin ozarbayjonlar yashaydi. 2003-yilda davlatimizda Ozarbayjon madaniyat markazlari uyushmasi tuzildi. 2004-yilda esa Toshkentda Nizomiy Ganjaviy haykali, 2010-yilda Ozarbayjon elchixonasi huzuridagi Haydar Aliyev nomidagi Ozarbayjon madaniyat markazining yangi binosi foydalanishga topshirildi. 2008-yilda Bokuda Alisher Navoiy haykali ochildi. 2022-yilda Toshkentda Ozarbayjon milliy rahbarining barelyefi o'rnatildi va 2023-yilning aprel-may oylarida yurtimizda Haydar Aliyev tavalludining 100 yilligiga bag'ishlangan qator tadbirlar tashkil etildi. Bularning barchasi ikki davlat o'rtasidagi madaniy aloqalarning bir-biriga naqadar chambarchas bog'langanligini ko'rsatadi.

Ikki tomonlama aloqalarning hozirgi holati. So'nggi yillarda O'zbekiston va Ozarbayjon o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarni chuqurlashtirishga e'tibor qaratilmoqda. Bu mintaqaviy barqarorlik, iqtisodiy farovonlik va madaniy almashinuvga bo'lgan umumiy intilishdan kelib chiqadi. Ikki davlat o'rtasida yuqori darajadagi diplomatik tashriflar faol amalga oshirildi, turli sohalarda hamkorlik to'g'risida shartnomalar imzolandi, qo'shma infratuzilma loyihalari o'rganildi. Jumladan, 1991 yildan to hozirgi kungacha oliy darajadagi 16 ta o'zaro tashrif – Ozarbayjon va O'zbekistonga 8 tadan tashrif amalga oshirildi. Shu o'rinda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning 1996 yil 26-27 may kunlari Ozarbayjonga qilgan birinchi rasmiy tashrifini alohida ta'kidlash lozim. O'zaro hamfirklik va do'stlik muhitida o'tgan tashrif chog'ida ikki mamlakat o'rtasida 19 ta bitimdan iborat maxsus hujjatlar to'plami, jumladan, "Ozarbayjon Respublikasi va O'zbekiston Respublikasi o'rtasidagi Do'stlik va hamkorlik shartnomasi" imzolandi. Tashrif davomida O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov Boku Davlat Universitetidan faxriy doktori diplomi bilan taqdirlandi.

2022-yil 21-22-iyun kunlari Ozarbayjon Prezidenti I.Aliyevning O'zbekistonga davlat tashrifi bo'lib o'tdi. Natijada sanoat, transport, qishloq xo'jaligi, energetika, ilm-fan va innovatsiyalar, turizm va boshqa sohalarda amaliy hamkorlikni chuqurlashtirishga qaratilgan 19 ta ikki tomonlama hujjat imzolandi.

2024-yil 7-fevralda bo‘lib o‘tgan Ozarbayjon Prezidenti saylovida O‘zbekistonning 15 nafar vakili xalqaro kuzatuvchi sifatida ishtirok etdi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, O‘zbekiston va Ozarbayjon o‘rtasidagi tarixiy va zamonaviy munosabatlar umumiy meros, geosiyosiy manfaatlar va iqtisodiy imkoniyatlarning murakkab o‘zaro ta’siri bilan ajralib turadi. Qiyinchiliklar saqlanib qolayotgan bo‘lsa-da, ikki davlat to‘siqlarni yengib o‘tish va yanada mustahkam va o‘zaro manfaatli hamkorlikni yo‘lga qo‘yishga tayyorligini namoyish etdi. Ularning kelajakdagi munosabatlari, ehtimol, iqtisodiy rivojlanish va madaniy almashinuv uchun umumiy salohiyatdan foydalangan holda mintaqaviy murakkabliklarni boshqarish qobiliyatiga qarab shakllantirilishi mumkin.

REFERENCES

1. “O‘zbekiston-Ozarbayjon munosabatlari: tarixiy istiqbol”, F. K. Ismoilov, Markaziy Osiyo tadqiqotlari jurnali (2018).
2. "Kavkaz va Markaziy Osiyo: qiyosiy nuqtai nazar", Aleksandr Mikaberidze, Routledge (2015).
3. "Markaziy Osiyo siyosiy iqtisodi: mintaqani qayta ko'rib chiqish", Marta Brill Olcott, Xalqaro tinchlik uchun Karnegi jamg'armasi (2005).
4. “Turk dunyosi: Mintaqaviy hamkorlik va taraqqiyot”, Axmet Aydin, Routledge (2018).
5. <https://azculture.uz/uz/bizning-dostlik.php?link=iki-kardas-olke>